

1878
 1878
 1878
 1878
 1878

1878

09
03434

ДОКУСФЕРА

КНБ, 1993 г. 09437

09
0343

Э. Бядуля.

ДОКУСФЕРА

БССР
Дзяржбібліятэка
імя В. І. Леніна
№ 10433

ЖЫДЫ НА БЕЛАРУСІ.

Бытавыя штрыхі.

1965 г.

МЕНСК.

Друкарня Я. А. Грынблята.
1918.

Дзяржаўная бібліятэка імя В. І. Леніна БССР

Кіш. 1968 г. 04433

Б.А. 86.

09
03434

Коштам 3. Б.

ДОКУСФЕРА

Нацыянальная
бібліятэка
Беларусі

13 Н // 175/026)

А Д А У Т О Р А .

Ні маючы пад рукамі ніякаго належачаго да гэтаго тэматы матэр'ялу, я ні удаваўся угрунтоуную і дэтальную апрацоўку свайго артыкулу, каторы быу напісаны для штодзеннай газеты «Беларускі Шлях» па просьбе рэдакцыі.

І вось, дзеля таго, што да гэтаго часу яшчэ аб жыдох на Беларусі ні было напісано ніводнаго радку у беларускім друку, я чую патрэбным даць вышэй памяненую газэтную стаццю аддзельнай брашуркай. А калі гэта брашурка пакіруе на думку каго кольвечы напісаць аб гэтым сталую працу з дэтальнымі гістарычнымі, эканамічнымі, этнографічнымі і статыстычнымі даннымі, то мэта мая будзе дасягнута.

I.

Некалькі сталецця таму назад, жыды перабраліся у наш край праз заходнюю Эуропу і Польшчу. Да заняцця нашага краю Расіяй, яны, апрача волі гандлю, рамесла і жыхарства усюды—і па весках, мелі ішчэ і свае самаупраўленне — «кагал».

Значнейшыя рэпрэсіі над імі у нашым краю расійскім урадам былі паўзяты каля 1820 г., хаця ужо зараз жа пасья «брацкаго» прылучэння Беларусі да Масквы, што сталася прыапошнім раздзелі Польшчы у 1795 годзе, Беларусі надавалася роля жыдоускаго „гетто“. Кацярына Вялікая увела „еврейскій вопрось“ у унутрэнную палітыку Расіі, а у 1800 року паэт Дзержавін быу камандзіраваны імператарам Пау-

лам I на Беларусь, каб дэтална пазнаеміцца са становішчам жыдоу і, паводлуг фактычных даных, апрацывываць праэкт рэформы для жыдоу. Дзержавін пісау свой праэкт у Вітэбску.

Менскі «кагал» уладжывау з гэтай прычыны сход у 1802 року і хлапатау перад Александрам I аб зьмягчэнні рэформау. Перашкаджаючы усякімі спосабамі разсяленню жыдоускаго элементу у караных расійскіх губ. за «шкадлівасьць», расійскі урад, лічыушы Беларускі край чужым, забраным, паволі стварыу тут астрог для жыдоускай люднасьці, уключыушы Беларусь у ганебнейшую у гісторыі царскай Расіі, прагрымеушую на увесь сьвет, так званую «черту еврейской осѣдлости».

Тут, на Беларусі, болей чым у сумежных краях жыдоускаго гетто, тварыуся іх эканамічны і культурна-нацыянальны быт доугімі годамі.

Зразумело, што гэтая творчасць ні магла ні рабіць уплыву на характар краю, як і сама яна павін-

на была пераняць нікаторыя яго асобнасьці, праз што тварыўся натуральны абмен культурнымі вартасьцямі паміж жыдамі і беларусамі.

Суседзтво гэтых двух нацыяў тварыло такія жыццёвыя умовы і эканамічныя стасункі, у якіх адна нацыя без другой ні магла абысьціся.

Гандаль і рамеслы у нашым краю развівалі жыды. І трэба сказаць, што у гэтым кірунку яны доўгі ажывілі наш край і праз увесь час прыносілі яму шмат карысьці. Паміж іншым, яны тут частычна займаліся і хлебаробствам. З усіх губэрняў Эўропэйскай Расіі, толькі у нашых беларускіх губэрнях былі жыды—селяне, і да гэтаго часу ішчэ захаваліся вескі з адным жыдоўскім насяленьнем.

Месты і мястэчкі, у якіх салідную перавагу мела жыдоўскае насяленьне, давалі беларускім селянам мажлівасьць нормальнага тавараабмену. Гандляры і рамесьнікі таксама былі нябхадзімы у гэтым глухім (у бытнасьці пад Расіяй)

краю, дзе ні было ніякай эканамічнай культуры.

Кавалі, шауцы, крауцы былі людзі першай важнасці і пашаны у весках. Да іх прыходзілі у свой час, ні толькі па справах іх спецыяльнасці, але так сабе: «пагутарыць з разумнымі людзьмі», параіцца аб розных справах і г. д.

Жыды стараліся зменьшыць цэны на прадукты, як у рамеслах, так-сама і у гандлю; яны здавальняліся драбніцамі, бо фізычныя патрэбнасці былі у іх вельмі малыя. Дзякуючы пасрэдніцтву усюды бываючага жыда-скупшчыка, селянін збываў на мейсцы усе свае прадукты. А скупшчык—жыд пры усей сваей вялікай працы быў такі самы бедны, як яго сусед—селянін, хаця жыд і гарэлкі ні піў.

Прыпісываць толькі адным жыдом спецыяльнасць гандлевага шахэрмахарства і упаівання народа гарэлкай—нельга: мы добра ведаем, як у вялікарасійскіх губэрнях славянскія «купцы-кулакі» і „цѣловальнікі“ экспloatавалі тамтэй-

шых селян у некалькі стопняў болей, чым тут жыдоўскі гандлевы кляс нашых селян.

Ды наагул бравары у Беларусі былі панскія, корчмы па трактах жыды арэндавалі ад паноу, так што яны былі толькі той сьляпой прыладай у руках паноу, якія праз жыдоу сабе выпамповывалі апошнія селянскія грашы.

Ні гледзючы на цкаванне рознымі чорнасоценцамі з Масковіі нашых селян на жыдоу, наш народ нічога кепскага ні рабіў жыдом. У той час, калі у Расіі чыніліся над жыдамі пагромы і страшэнныя зьдзекі, беларускія селяне ні паддаваліся цёмнай агітацыі. Хлеббаробы нашыя ні маглі рабіць кепскіх учынкаў над жыдамі, чуючы інстынктыўна у душы штучнасьць і ніпраўдзівасьць чорнасоценных ідэй. Так выходзіло, што вялікія грошы, высыпанья дзеля пагромнай агітацыі расійскімі ісьцінна-рускімі урадамі, падобна Сталыпінскаму, у нашым краю, — пайшлі на нішто.

Нідарма у восені 1917 г. на Усебеларускім зьездзі у Менску прэдастаунікі розных жыдоускіх партый, вітаючы беларусаў, са шчырай удзячнасьцю успаміналі аб тым, што на Беларусі ніколі жыдоускіх пагромаў ні было.

II.

За увесь час суместнаго жыцця беларусау і жыдоу на Беларускай зямлі гэтыя дзьве нацыі псыхічна шмат перанялі адна ад аднэй. У мовах, у звычаях, у легендах, у будоуніцтве, у будзеным жыцці—у іх формы так перамешаліся, што (болей усяго у жыдоу) прынялі новую самабытную акрасу.

Есьць агульныя жыдоуска-беларускія народныя меледзіі, прыказкі, дзе жыдоуская і беларуская мовы перамешаны паміж сабою. У беларускай мове есьць словы: „хаурус“, „хэура“, „бахур“, „адхаіць“ і шмат іншых—чыста гэбрайскіх слоу. У жыдоускай мове беларускіх слоу есьць тым болей.

У свой час, у 1911-12 г., жыдоускі журналіст і рэдактар рож-

ных жыдоускіх часопісау, п. Гурвіч, у Вільні, зьвярнуу на гэту справу увагу. Сабраушы цэлы зборнік жыдоуска-беларускіх прыказак і дадаушы да іх свае тлумачэнні, ен паслау гэта да друку у загранічны журнал.

Але гэтаго мала. Есьць цэлая жыдоуска-беларуская этнографія, якая чэкае свайго зьбірацеля. Такія прыказкі, як: «Ні добра *рэй-дэлэ* (гаворыць), а добра *мэйнэлэ* (думаіць)»,—есьць соткі.

Вось па жыдоускаму альфабэту жабрацкае клянчанне, якое жыды сьпеваюць на дзяды:

«Ах, брацця, галубцы, давайце галод-алеф, бойс, гімэль, далес, гой, наму вашаму жэбраку хлеба троху.

вов, заін, хэс, тэс,

Я—калека. ламака. Мучэльнік. Ні юд, коф, ламэд, мэм, нун магу служыць у пана. Чым кольсамэх, айэн, пэй, цадык, куф, век ратуйце сьляпога татуню».

рэйш, шыв, тоф.

Есьць вельмі пекная беларуская песьня, якая канчаецца па

гэбрайску і пяецца на хасідскую
меледыю:

Бацько, бацько!
Выкупі нашу матку...
Выстрой нашу хатку...
Без хаткі ні будзем,
Без маткі заблудзем.
Абрамуню, Абрамуню,
Абрамуню!

ДОКУСФЕРА

Дзедушак ты наш!
Чаго-ж вы ні просіце,
Чаго-ж вы ні моліце
Пана Бога за нас...

Што-б вы нас асвабодзілі
Із голус (*выгнанне*) вывадзілі,
Нашу матку (*народ*) выкупілі,
Нашу хатку (*Палестыну*) выстроілі,
Лэйарцэйну (*у нашу зямлю*) пры-
вадзілі—

Lejarcejnu, Lejarcejnu!

Адказываюць яму з неба:

Ой ты, сыноч, сыноч, сыноч,
Ні загрогай свае сэрца.
Матка бэндзе выкуплена
Хатка бэндзе выстроена
Бондзь мондры, чэкай конца*)
Wnejmar lefonow schiro chadoscho...
(*І мы яму скажам новую песьню*)

За другім разам:

Lejarcejnu!

Entwert men ihm won ejben.

(* *Увага:* Тут словы песьні прыймаюць ак-
расу польскай мовы. Гэта паказвае, што
беларуская мова і у большасці жидоу лічыцца
«простай». Значэ, яны ні могуць сабе прэд-
ставіць, каб Пан Бог гаварыў іначай, як па
«панску» — г. з. па польску.

Вось другая песьня да трох жыдоускіх патрыярхаў — Абрама, Ісака і Якова:

Стары Абрам, сівы Абрам,
Што ты зажурыўся?
— Веу сына да Акейдо, (азвяру) —
Дармо патрудзіўся!
Ісак, Ісак, наш аец,
Быў звязан, як баранец;
Сталі ангелы плакаці,
Вялеу Бог адпусьціці.
Яков, Яков, бацька наш,
Чатырнаццаць гадоў авец пас.

Сем за Рохэль, сем за нас.

Гэтакіх песьняў есьць шмат у жыдоў, як сурьезныя, так сама і легкія прыпеукі.

Вось на манер талмудычнай сафістыкі ешыбацкі жарт:

«То, шма! (ідзі паслухай!) Козачка піла пойла эй лэй (або не) піла пойла? Калі скажаш—піла пойла, то чаму бэрдэлэ (барада) суха? калі скажаш—лэй (не) піла пойла, то чаму экелэ (хвосцьдік) мокры?—Тэйка—блайбт акашэ» пытанне астаецца ніразгаданым).

На матыу „Кол Нідрэй“ (малітва на «Страшную ноч») жыды пяюць беларускую песьню: „Як паехаў у карчомку“. На жаль слоў ні памятаю.

У некаторых мейсцах Віленшчыны, па мястэчках, жыды, пераняўшыся забабонамі і міталегіяй

беларусау, на Купалле сьцелюць хлявы крапівой і папаратнікам, каб ведзьмы малака ні адбіралі у кароу. Нешта падобнае да беларускай каляднай казы есьць і у жыдоу. На Дзяды пры выпіуцы адзін адзеваетца казою і п'яе беларускія прыказкі у парадку жыдоускага альфабэта:

«(Алеф) Антон канцавы,
Мой родны Хведар
Балайло! (у начы).

(Бэйс) Брау ні брау—
Лаяць ні трэба.
Балайло!

(Гімэль) Глазамі горад ні браць,
Балайло!» і г. д.

Жыды вельмі паважаюць беларускую народную мудрасьць. У іх есьць такая пагаворка:

«Agojescher glajchwort ist wi aidocshe tojre» (сялянская прыказка усе роуна, як жыдоўская Тора).

На першы погляд магло-б здавацца, што у пераняцці культуры адной нацыяй у другой, жыды, як нацыя болей культурная, павінна была мець перавагу над беларусамі і мець свой большы уплыў над імі, але у самай рэчы есьць

іначэй. Першая прычына гэтаго тая, што у гэтых двух нацый німа родства мовы і плямен і тут як раз палякі і расійцы занялі першае мейсцо, асіміліруючы беларусоу. Другая прычына—гэта беларуская зямля. Дэкорацыя мейсцовай самабытнай прыроды мае у сябе такую вялікую сілу, што, на уплывы уселякіх іншых культур дзействуе адпорна у адваротную старану. І тыя людзі з нашага краю, якія пісалі па расійску або па польску і нажылі сабе славу у памяненых літэратурах, ні маглі выкараніць у сябе духу беларускай зямлі, каторы жыу у іх сэрцах. На кожным кроку чуецца, што гэтыя пісьменнікі—беларусы. Моц беларускай зямлі зрабіла тое, што у Беларуска-Літоускім князьстве законы пісаліся па беларуску, прыдворная мова літоускіх князеу была беларуская. А літвіны яшчэ цяпер нарэкаюць, што шмат літоускіх селян абеларуселі. У цяперашняй выстауцы старасьвецкіх памяткау у Вільні пад назваю: «Вільня—Менск» есьць каран бе-

ларускі, пісаны татарскімі літэрамі. Гэта паказуе да чаго можа даходзіць уплыў беларускай культуры!

Дзеля усяго гэтаго і ні дзівое, што жыды, жыўшы тут, у сваёй новай бацькаўшчыне, болей перанялі ад беларусоў, чымся беларусы ад іх. Магутная сіла беларускай зямлі дала асобны духоўны і унешні воблік беларускім жыдам. Цяпер яны рожнюцца ад усіх другіх жыдоў, і іх па ўсяму сьвету называюць: «літвакамі».

10433
З асобай сымпатыяй беларуская газэта у Вільні «Наша Ніва» друкавала тыпы беларускіх жыдоў і жыдоўскіх сынагог у беларускім стылю. Калі мы глянем на жыдоўскае мястэчка на Беларусі, то пачнем на кожным кроку нешта роднае, сваё, у будоўлях і ва ўсёй абставе. Узяць жыдоўскіх пісьменнікаў з Беларусі, — то ў іх творах чуецца заўсёды беларуская прырода — «родныя зьявы». Болей усіх гэта адбіваецца ў творах жыдоўскага клясіка Абрамовіча (Мэндэле Мойхэр Сфорым) с Капыля.

Жыдоускі пісьменнік, Абраам Мапу, пісаушы свой біблейны раман з ідылічных часоў цара Хізкія і прарока Ісая, маляваў ціхі Батляхам бышы натхненым пекнымі узбярэжжамі беларускага Немна. Знаменіты жыдоускі пісьменнік с часаў «haskola» (адраджэння) Перэц Смаленскін, лічыцца так сама выхаванцам Беларусі.

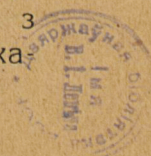
І у другіх галінах штукарства у тутэйшых жыдоў чуюцца беларускі дух.

Жыды, тры разы на дзень у малітвах сваіх успамінаючы Сыон, малявалі сабе у думках гэты Сыон, як нейкі узгорак-узвышку, якія акружаюць іх тут, на Беларусі. Жыдоускае дзіця, аддаючы усе свае маладыя годы бібліі у хэдэрах, мела перад сабою жывую біблію беларускіх ратаю, беларускай спакойнай, ціхай зямелькі з лясамі, пушчамі, рэчкамі, лугамі. Без гэтай беларускай прыроды, заўладаўшай іх душою ад радзэння, яны бы ні маглі у фантазіі сваёй маляваць Палестыну, каторую яны

малююць, маючы узорам беларускую зямлю.

Праудзівымі і зразумелымі есьць апаведанні жыдоускіх эмігрантаў выкінутых адгэтуль льосам у Амэрыку і інш., аб іх суму па бацькаўшчыне. І ні адпаведаюць праудзе паказанні большасьці антысэмітаў, што жыды ні маюць пачуцця каханьня да таеі зямлі, дзе яны жывуць... Гэта было-б проціў законаў прыроды. Адно толькі—гэта цяга да бацькаўшчыны у іх абвешана асобым трагізмам. З аднэй стараны—жыцце на чужыне соткамі год, дзе даконывалі іх розныя антысэміты і жыдаеды, хочучы ні толькі зьнішчыць іх фізычна, як пагромамі і грабежствамі, але так сама і апаганіць іх душу—рэлігію—пад відам розных крываваў нагавораў і крытыкі Тальмуду. З другой стараны—далекая Палестына, з якой яны выгнаны ўжо 2000 гадоў,—акрапляло самабытнай расою у душы кожнага жыда тыя карэнні, якія зьвязываюць яго з зямлёю, дзе ен жывець. Яго ка

65m6h
1888 г. 49459

ханне да новай бацькашчыны—
нэрвовае, балючае і нізразумелае
прэдстаўнікам другіх нацыяў.

ДОКУСФЕРА

III.

У беларускіх вялікіх местах, як Вільня, Менск і інш., жыды мелі свае вялікшыя культурныя цэнтры: школы, абшчыны, прафэсыянальныя цэхі і др.

У той час, калі другія нацыі на Беларусі былі страшэнна сьціснуты расійскім урадам, калі беларусам зусім было забаронена друкаванае слово, жыды мелі у гэтым нейкую свабоду—нацыянальная жыдоўская культура магла развівацца без уселякаго, прыватна, тармазу. Тутэйшы «кагал» быў свайго гатунку самаупраўленнем. С прычын усей гэтай абставы, жыды з Беларусі давалі жыдом усяго сьвету найвялікшых вучоных у рэлігійным і нацыянальным жыцці.

Крыніцай гэтаму было место Вільня, бацькаўшчына віленскага ДОКУМЕНТА «гоэна» — Равві Ільі (памер у 1797 р.) і другіх вялікіх тальмудыстаў. Там друкаваліся самыя лепшыя кнігі і быў да апошняго дня жыдоўскі вучыцельскі інстытут. Нідарма Вільня называецца жыдамі «Літоўскім Ерузалімам» («Ieruschalim dylito»). У той самы час славіўся кіраўнік хасыдызму на Беларусі, — Шнеер Зальман. Тут-жа, на Беларусі, разыгралася тады вялікая барацьба паміж двума жыдоўскімі рэлігійнымі партыямі: Хасыдым і Міснагдым. Гэта барацьба нарабіла вялікага ніспакою у віленскім «Кагалі».

У мястэчку Валожыне, Віленскай губ., у 1803 року залажылася вучнем Гоэна, Хаімам Валожынэр, жыдоўская духоўная акадэмія, скуль выходзілі вялікія жыдоўскія вучоныя, пісьменнікі і раввіны для усяго сьвету жыдоў. (З Валожынскага «Ешыбота» выйшоў і знаменіты жыдоўскі паэт Х. Н. Бялік). У Валожынскі «Ешыбот» прыезджалі

вучыцца жыды с Кауказа, з Ня-
меччыны, з Амэрыкі і г. д.

Тут, на Беларусі, меу свае
развіцце і жыдоускі містыцызм
(Каббала). Вядомы цадыкі у Ліба-
вічах, у Койданові, Пінску,*) да ка-
торых прыезжаюць веруючыя з
усей Расіі. І ні дзіво, што глаунае
развіцце жыдоускай нацыянальна-
рэлігійнай культуры мело мейсцо
тут, на Беларусі, дзе ім былі даны
прывілегіі ішчэ пры кн. Вітоўце.
Яны жылі тут, як дзержава у дзер-
жаве, і іх «Кагал» меу нават пра-
во судзіць сваіх пабрацімау.

У пэрыядзе амерцьвення бела-
рускаго нацыянальнаго асьведам-
лення, жыды, як і самі Беларусы,
хоць добра ведалі беларускую мо-
ву, але глядзелі на яе, як на «му-
жыцкую», і русыфікуючыся самі,
нісьвядомна служылі русыфіка-
тарскай ідэі Вялікаросіі. Але гэта
быу той багаты кляс, каторы ад-
трымау свою навуку у расійскіх шко-
лах, а што тычыцца простых ме-

*) Пінск у пачатку мінулага сталяцця быу
вялікім пэнтрам хасідызму.

стачковых жыхароу, то, апрача роднай мовы, яны ведаюць толькі беларускую.

Ад самага пачатку беларускага адраджэння, амаль ні побач спершымі піанэрамі беларускага руху пайшлі, хоць і у малым ліку, і жыды, выйшоушыя з вескі; хаця шырэйшыя інтылігэнтныя масы жыдоўства, асабліва у местах, ні могуць ішчэ пазбыцца сукцэсау расійскага тут уладання і усе ішчэ служаць праваднікамі русіфікацыі.

IV.

У 1912 г.—калі у чорнасоценных газэтах „Сѣверо-Западнаго края“ паміж другімі нападкамі на беларускую газэту „Наша Ніва“ у Вільні, яе вінавацілі яшчэ і у тым, нібы то яна выдаецца то на польскія, то на нямецкія, то расійскія, а так сама і на жыдоускія грошы, —нікаторыя з віленскіх жыдоускіх журналістаў зацікавіліся гэтай «народнай» газэтай на «мужыцкім языку». Пазнаеміушыся з гэтымі «дзіўнымі» новымі нацыяналістамі, са складу рэдакцыі «Н. Н.», якія ні толькі ні аказывалі нінавісьці да чужых нацыяў, але—наадварот—чым болей чужая нацыя нацыянальна асьвядомлена, тым болей яе шанавалі, жыдоускія журналісты пачалі у новаадкрытым для сябе ру-

ху знайходзіць усе новыя Амэрыкі і цуды. Аказалася, што беларусы, інтэлігэнты ні толькі цікавяцца старасьвецкімі памяткамі культуры сваей нацыі, але і культурамі другіх нацый, жывучых на Беларусі.

У беларускім музэі газэты «Наша Ніва» жыдоўскія журналісты убачылі цэлую калекцыю малюнкаў старасьвецкіх жыдоўскіх сінагог у беларускім будоўніцкім стылю, калекцыю сінагогальных ліхтароў і посудзіны мосенжовыя і сярэбраныя з мейсцовай арнамэнткай, калекцыю стылевых ярмолак. Яны былі здзіўлены тым, як гэта беларусы умеюць усе «чужое шанаваць...»

Пры бліжэйшым знаемстве жыдоўскія журналісты пачулі ад беларусаў і дакоры, чаму ні стараюцца даць адпор жыдоўскай асіміляцыі, чаму жыдоўская інтэлігэнцыя сароміцца свайго імяні, усяго роднаго, чаму ні цікавяцца сваей этнаграфіяй, тутэйшым краем і. г. д.

У 1913 г. паказаўся у жыдоўскім журнале «Ды Юдышэ Вэлт» у Вільні першы артыкул аб бела-

рускім адраджэнні. Пасля гэтаго гурток жыдоўскіх „краеуцаў“ надумаў выдаваць жыдоўскую краевую газэту «Унзер Гегенд» (Наш Край), каб знаёміць шырокую жыдоўскую публіку с тутэйшым краем, а у гэтым і з беларускім рухам, з беларускай літэратурай і г. д., але па розным прычынам гэта ім ні удалося. У 1914 г. гэты самы гурток выдаў па жыдоўску зборнік „Літва“, дзе былі пераклады з беларускай і літоўскай літэратур і артыкулы а беларускім руху.

Вельмі горача адклікнулася на гэты зборнік уся жыдоўская краевая прэса і ставілі у прыклад рвенне беларусаў да адраджэння сваёй нацыянальнай культуры жыдоўскім асімілятарам. Як мы ужо потым даведаліся, то гэты зборнік „Літва“ нарабіў вялікаго шуму у Амэрыцы, паміж інтэлігэнтнымі жыдамі з Беларусі.

Да друку быў прыгатаваны і другі зборнік «Літва» с перакладамі вершаў Я. Купалы, апавяданняў М. Горэцкаго і г. д., але хутка,

у часе вайны, расійскі урад забараніу друкаваць па жыдоуску.

Пачалася наогул паласа чорнай рэакцыі у нашым краю,—калі расійскі ваенны штаб ні пазволіу у Менску і па беларуску друкаваць.

* * *

У часе перавароту, калі беларусы у Менску пачалі выступаць пад сваім уласным штандарам, то гарачэй усіх віталі іх жыды нацыяналісты. У часе выбарау у мескую думу беларусы з жыдамі (нацыянальныя партыі) увайшлі у коаліцыю і зрабілі адзін сьпісак кандыдатау. А калі Усебеларускі Зьезд, паказау, што творыцца дзержаўная сіла, у жыдоўскіх газэтах пачалі усе часьцей паказывацца артыкулы аб беларусах. Пасьля разгону большэвікамі памяненаго зьезду, жыдоўскія нацыянальныя партыі апублікавалі свой пратэст проціу гэтаго гвалту.

Нельга казаць, каб паміж тутэйшых жыдоў ні было праціўнікаў беларускаго руху,—есьць і до-

сіць многа. Глауным чынам выступаюць проціу тыя с партыйнай моладзі, інтэрнацыяналістау, якія маюць летуценні аб тым, што некалі ніякіх нацыяу ні будзе — усе пойдзе па Бэлямі.

Другі род праціўнікау беларускай справы з ніпартыйных жыдоу маець йшчэ болей арыгінальны матыу: Жыдоўская нацыя разсеяна па усяму сьвету, на свае нішчасьце, раздзелена на жыдоу розных другіх нацый, павінна ведаць розныя мовы тых нацый, дзе яна жыве. І вось бяруць ішчэ тут нанова дзяліць жыдоу: на беларускіх, украінскіх і г. д.

Гэты «новы раздзел жыдоу» есьць для іх інтэрэсау мінус—гэта рацыя. Але занадта наіўная і эгоістычная, крытыкі тут ніякой быць ні можа...

Дзеля гэтай прычыны у часе зборау на Беларускай нацыянальнай фонд у мястэчку Даўгінаве (Віленскай г.), жыдоўская моладзь адмовілася прыняць учасьце у збо-

рах, бо яны—праціунікі «новаго раздзелу жыдоу»...

Але проці жыцця нічога ні зрабілі і у беларускіх школах жыдоўскія вучні вучацца па беларуску і робяць гэта ахвотне.

* * *

Што датычы дальнейшых адносін жыдоўскіх сьвядомых сфэр да беларусоў, то гісторыя іх так вышколіла, што,—на жаль,—па большасьці, яны арыентуюцца толькі грубай сілай: Чый верх—таго і праўда...

Гэта паказаў іх першы энтузіазм да беларусоў у Менску у часе уцекаў большэвізму. Потым—пачалося ківанне з боку у бок, трымаючы нос па ветру...

Першы пасья ўцеку большэвікоў Беларускі Сэкрэтарыят з Менску, меў у сваім складзе двух жыдоў: Гутмана (без портфэля) і Белкінда—сэкрэтара фінансаў...

Пры гэтым прыпамінаецца, што ў Беларуска-Літоўскім Князьстве высокую дзержаўную пасаду займаў пярэкрыст (у тых часоў німа

чаго дзівіцца, што нікрэшчоных ні прыймалі на гэткай службы) Абрам Езэфофіч Рэбічковіч, каторы быу здольным адміністратарам і фінансавым агэнтам, а потым, пры Жыгімонце I, дайшоу да пасады падскарбія земскаго, г. з. міністра фінансау, і члена Гаспадарскай Рады

Яшчэ адзін выпадак: на першым селянскім зьездзі у Менску, скліканы Беларускамі Нацыянальнымі Камітэтам 4/IV—1917 г., дэлегатам ад Пауловічскай воласьці, Магілеускай губ. і павету, быу жыд Мордух Янкеляу Зільбэрман. Ен там сельскім старастой ужо 30 гадоу (ні крэшчоны).

Як далей пойдучь нашыя стасункі з жыдамі—тут — ні бярэмся судзіць. Ва уселякім выпадку жыцце гэтых двух нацыяу так цесна звязана, што кожная з іх прымушана цікавіцца другой, ужо хаця бы з эканамічнаго пункту. Эканамічная струна—вельмі чулая і шчокатная рэч. Да гэтай рэчы, як ні як, кожны прыкладываецца шчы-

ра зацікаўленым вухам. Нідалекая быдучына нашага краю мае перад сабою перспектыву розных селянскіх коопэрацый*) і гандлевых рэформаў, што можа зусім іначэй паставіць увесь лад гандлю у нашым краю. Вось дзеля гэтага варта жыдом болей уважна задумывацца над доляй сваіх блізкіх суседзяў, з якімі яны так звязаны эканамічна.

Мы пэўны, што адносіны будуць у нас самыя прыязныя. Варункі новага жыцця, грамадзянская воля і роўныя правы усім, без розніцы веры і нацый, так загладзяць ніроўнасьці і у эканамічных стасунках, што пакрыўджаных ні будзе.

*) У цяперашніх селянскіх коопэратывах ёсць жыдоўскія прыказчыкі. Жыдоў селяне ахвотне бяруць у прыказчыкі, дзеля іх гандлевай здольнасьці і практычнасьці. Так сама ёсць коопэратывы, дзе членамі і хаўруснікамі нароўне і селяне і жыды.

Канец.

ДОКУСФЕРА